

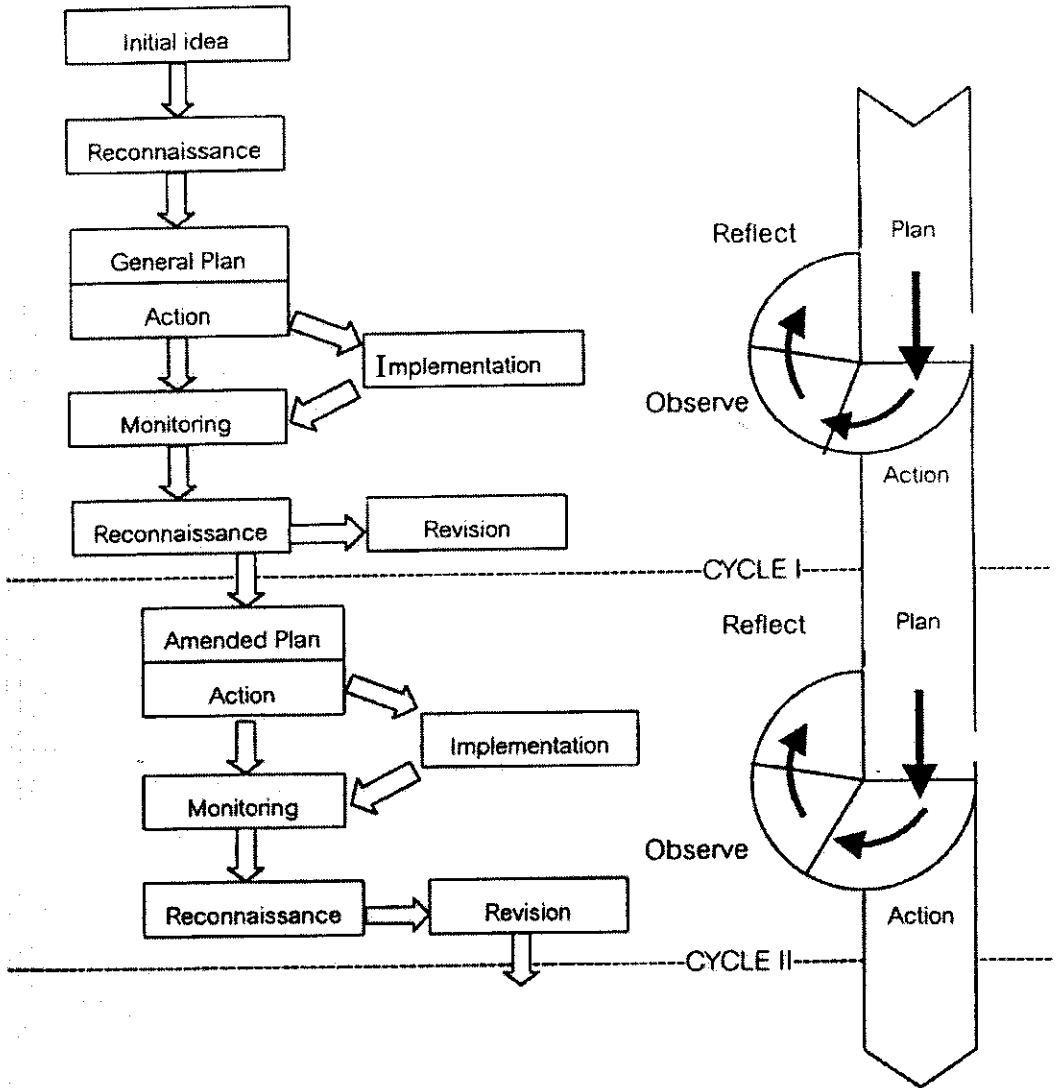
บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง นี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) เพื่อศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรม และมาตรการในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปพร้อมกัน เนื่องจากในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยทราบว่า ชุมชนตะโหมคมีความต้องการเรียนรู้วิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาหัวช้าง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะเป็นอย่างไร และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจึงได้ร่วมกับสมาชิกในชุมชน ดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ อันได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาฐาน การจัดเวทีชาวบ้าน และการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แล้วนำผลที่ได้จากแต่ละกิจกรรมมาวิเคราะห์ทั้งนี้ข้อมูลจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการของเคมมิสและเอลเลียต (Kemmis, 1988 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2545 : 1 – 16) คือ มีวิธีการวิจัยที่ดำเนินการต่อเนื่องเป็นวงจรการวิจัย (Research cycle) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลักคือการวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตและการพิจารณาไตร่ตรองและปรับปรุงการวางแผนเพื่อพัฒนาการปฏิบัติ โดยมี การสังเกตและการพิจารณาไตร่ตรองเป็นวงจรอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ เพื่อให้มีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นตามลำดับที่กำหนดไว้ ดังภาพประกอบ 2 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วางแผนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกชุมชนตะโหมคเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขณะเดียวกันในขั้นตอนการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมี การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างซึ่งหลังจากที่เข้าสู่ วงข้อมูลชุมชนและแนวคิดของสมาชิกในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแผนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับชุมชน ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวถึงต่อไป

ภาพประกอบ 2 วงจรแสดงขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการของ Kemmis and Elliot
ที่มา : Kemmis S., 1988

2. ประเภทของข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน องค์การชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้ในการประมวลแนวความคิดในการกำหนดแนวทางและประเด็นการศึกษา ประกอบกับการพูดคุยกับแกนนำชุมชน เพื่อให้ข้อมูลมีความหนักแน่น น่าเชื่อถือมากขึ้น

2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนธันวาคม 2544 ถึงกรกฎาคม 2545 เป็นเวลา 8 เดือน โดยในระหว่างการเขียนวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ติดตามกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2545 ถึง ตุลาคม 2545 ข้อมูลภาคสนามแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะขององค์กรทางสังคม องค์การชุมชนที่สำคัญ ความเข้มแข็งของชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้/กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชน

2.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ได้แก่ ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมและทรัพยากรอันอาจเป็นจุดสนใจของการท่องเที่ยว ระบบการจัดการทรัพยากร แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ขั้นตอน คือ

2.2.2.1 ขั้นตอนเตรียมการ ได้แก่ การสำรวจป่าชุมชนและแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมอันอาจเป็นจุดสนใจของการท่องเที่ยว

2.2.2.2 ขั้นตอนการศึกษา โดยผู้วิจัยใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเพื่อทำความคุ้นเคยกับสมาชิกในชุมชน ทำความเข้าใจสภาพทั่วไปของชุมชนโดยวิธีการสำรวจ สังเกตการณ์จากลักษณะทั่วไป และการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

2.2.3 กิจกรรมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

2.2.3.1 ขั้นการจัดกิจกรรม โดยใช้เทคนิคการฝึกอบรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถนำกระบวนการเรียนรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแนวความคิดในการจัดทำกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน รวมทั้งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพของสุภางค์ จันทวานิช (2543) ซึ่งได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง วิธีการที่ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้แก่

ก. การอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยชุมชน เมื่อวันที่ 9-10 กุมภาพันธ์ 2545 ณ โรงเรียนประชาบำรุง โดยมีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 28 คน ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกสถานวัด คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการฝึกอบรมได้แก่ ความหมาย องค์ประกอบ หลักการ ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (ความหมาย หลักการ เทคนิค) การสื่อความหมาย ข้อควรปฏิบัติของผู้นำเที่ยวและนักท่องเที่ยว การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีวิทยากรคือ อ.จิตศักดิ์ พุฒจร อาจารย์และหัวหน้าโครงการจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำนักวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และคุณเชาวลิต สิทธิฤทธิ์ หัวหน้าโครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม ตำบลกรุงชิง และตัวแทนเครือข่ายการท่องเที่ยวตำบลกรุงชิง จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ผลที่คาดหวังจากการฝึกอบรมคือ สมาชิกในชุมชนได้ทราบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีชุมชนเป็นพื้นฐาน และได้แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

ข. การศึกษาดูงาน จัดให้มีการดูงานนอกสถานที่ 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 30 เมษายน - 1 พฤษภาคม 2545 ที่ ต.กรุงชิง กิ่งอ.นบพิตำ จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างผู้ศึกษาดูงานและผู้จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ผู้ศึกษาดูงานได้รับแนวคิด วิธีการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของตนต่อไป โดยผู้ที่เข้าร่วมศึกษาดูงานเป็นตัวแทนของคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนจำนวน 9 คน กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาดูงาน เป็นเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ผลที่คาดหวังจากการศึกษาดูงาน คือผู้ศึกษาดูงานได้แนวคิด วิธีการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน

ค. การทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน หลังจากผ่านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ แล้ว คณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันกำหนด โปรแกรม และแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และได้จัดการทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวน 2 ครั้ง คือ เมื่อวันที่ 29-30 พฤษภาคม 2545 และวันที่ 13-14 มิถุนายน 2545 ซึ่งคณะกรรมการฯ เป็นผู้จัดการเองหมดทุกขั้นตอน เพื่อเป็นการนำกระบวนการเรียนรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้จริง และเพื่อเรียนรู้ข้อบกพร่องและข้อควรปรับปรุงแก้ไขต่าง ๆ เพื่อที่คณะกรรมการฯ จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในอนาคต

ง. การจัดเวทีชาวบ้าน จัดประชุมทุกครั้งก่อนและหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนรู้แต่ละขั้นตอน และมีวาระการประชุมพิเศษตามเงื่อนไขของชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของตน โดยมีสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมคือคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลและสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อนำไปเปรียบเทียบเมื่อเสร็จสิ้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แล้ว ผลที่คาดหวังจากการจัดเวทีชาวบ้านคือสมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน และจากการประชุมแต่ละครั้งชุมชนได้พัฒนาความก้าวหน้าในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

จ. จัดประชุมคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชุมชนเขาหัวช้าง และสมาชิกในชุมชนผู้ที่สนใจ 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2545 เพื่อสรุปกิจกรรม ดังแสดงในตาราง 1 และกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย

2.2.3.2 ขั้นการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้วิจัยประเมินผลการจัดกิจกรรมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้งโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง นอกจากนี้ยังให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันประเมินผลด้วย โดยมีรายละเอียดแบ่งได้ตามรูปแบบของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

ก. การประเมินผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ ผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้เข้าร่วมการอบรมจำนวน 28 คน วิทยากร จำนวน 2 คน และผู้วิจัย ซึ่งก่อนการปิดการอบรม ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการอบรมแสดงความคิดเห็น ความรู้ ความเข้าใจที่ได้จากการฝึกอบรมครั้งนี้ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการอบรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมอบรมตลอดระยะเวลาของการอบรม โดยผู้เข้าร่วมการอบรมประเมินกรอบแนวคิดที่ได้รับจากการอบรม การนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน และวิทยากรประเมินความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนผู้วิจัยประเมินผู้รับการอบรมในเรื่องพัฒนาการ โดยเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรม กระบวนการมีส่วนร่วมและกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการอบรม

ข. การประเมินผลการศึกษาดูงาน ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ในการศึกษาดูงานของผู้ศึกษาดูงาน ประเด็นที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ศึกษาดูงาน กระบวนการได้มาซึ่งข้อมูล และการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการศึกษาดูงาน และหลังจากไปศึกษาดูงานแล้ว ผู้เข้าร่วมการศึกษาดูงานครั้งนี้ได้ประชุมอภิปรายเพื่อ

ประมวลความรู้ ความคิดที่ได้จากการไปศึกษาดูงานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึง ข้อดี - ข้อเสียของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนที่ได้ไปศึกษาดูงาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบ และประยุกต์ใช้ในชุมชนของตน โดยมีประเด็นที่ใช้ในการประเมิน คือการนำข้อมูลและความรู้ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพชุมชน ความครบถ้วน ตรงประเด็น ตรงตามความต้องการของชุมชน

ก. การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยสังเกตการปฏิบัติการของผู้จัด โปรแกรมในด้านการเตรียมพร้อม การบรรยาย ความร่วมมือ การประสานงาน การแก้ไข สถานการณ์เฉพาะหน้า ฯลฯ และหลังจากเสร็จสิ้นการปฏิบัติแล้ว ตัวแทนของคณะกรรมการจัดทำ การท่องเที่ยวได้ประชุมร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์สภาพปัญหาที่พบและผลที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวในครั้งนี้ เพื่อหาแนวทางแก้ไขในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อจะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังให้นักท่องเที่ยวประเมินความพึงพอใจด้านการจัดการ การบริการนักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีทั้งการอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชน และการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย

ง. การประเมินผลการจัดเวทีชาวบ้าน ผู้วิจัยสังเกตกระบวนการมีส่วนร่วมและ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างมีการประชุมแต่ละครั้ง และสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยมีประเด็นที่ใช้ในการประเมิน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน พัฒนาการ ในการร่วมประชุม พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการประชุม ความสามารถในการวิเคราะห์ อภิปรายและ ประเมินผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม และความสามารถในการนำผลการประชุม ไปเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานขึ้นต่อไปได้

จ. การประเมินผลการเรียนรู้โดยรวม เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2545 โดยใช้ การอภิปรายกลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ โดยผู้เข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้ และผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้และประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ จากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่ชุมชนได้รับจากกระบวนการแต่ละขั้นตอนและสามารถ นำไปปรับใช้ได้ (การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้) ชุมชนแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิวิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำงานของผู้วิจัย เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในทำการวิจัยครั้งต่อไป รวมทั้งความเป็นไปได้ของชุมชนในการพัฒนาโปรแกรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ส่วนประเด็นที่ผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินด้วยตนเอง ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พัฒนาการทางกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอันได้แก่ การมีส่วนร่วม การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การแสดงความคิดเห็น และการให้ข้อมูลที่มาซึ่งข้อมูล หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการเรียนรู้ ทั้งหมดที่เกิดขึ้นและประมวลผลเพื่อสรุปและรายงานผลการวิจัย

ตาราง 1 แสดงกิจกรรมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
19 ธันวาคม 2444	ประชุมชี้แจงการทำงานร่วมกับชุมชน
25 – 27 ธันวาคม 2544	สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว ตำบลตะโหมด
17 มกราคม 2545	สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวป่าชุมชนเขาหัวช้าง
30 มกราคม 2545	ประชุมเพื่อเตรียมหัวข้อในการอบรม
9 – 10 กุมภาพันธ์ 2545	จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยชุมชน”
27 กุมภาพันธ์ 2545	ประชุมวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวป่าชุมชนเขาหัวช้าง
25 เมษายน 2545	ประชุมเตรียมความพร้อมในการศึกษาดูงาน
30 เมษายน – 1 พฤษภาคม 2545	ศึกษาดูงานที่ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2 พฤษภาคม 2545	ประชุมสรุปผลการศึกษาดูงาน
20 พฤษภาคม 2545	ประชุมเพื่อเตรียมทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ครั้งที่ 1
27 พฤษภาคม 2545	ประชุมเตรียมความพร้อมในการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ครั้งที่ 1
29 – 30 พฤษภาคม 2545	ทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ครั้งที่ 1
30 พฤษภาคม 2545	ประชุมสรุปผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ครั้งที่ 1
8 มิถุนายน 2545	ประชุมเพื่อเตรียมทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ครั้งที่ 2
13 – 14 มิถุนายน 2545	ทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ครั้งที่ 2
14 มิถุนายน 2545	ประชุมสรุปผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ครั้งที่ 2
20 มิถุนายน 2545	ประชุมสรุปกระบวนการเรียนรู้

3. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

3.1 คณะกรรมการสถานศึกษาวัดตะโหนด คณะกรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง และสมาชิกป่าชุมชนเขาหัวช้าง จำนวน 25 คน

3.2 สมาชิกจากกลุ่มพัฒนาเขาหลักไก่อ่ จำนวน 6 คน

3.3 สมาชิกบางส่วนในชุมชน จำนวนประมาณ 10 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลประกอบการทำวิจัย ได้แก่ ผู้ที่มีความรอบรู้ มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นในการประเมินผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีบุคคลภายนอกชุมชนผู้มีความสนใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมเป็นนักท่องเที่ยวเพื่อประเมินผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นโอกาสให้ชุมชนได้ประเมินตนเอง ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ

(1) เจ้าหน้าที่จากมูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย จังหวัดเพชรบุรี จำนวน

3 คน

(2) อาจารย์และนักศึกษาจากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์ จำนวน 5 คน

(3) นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยทักษิณ จำนวน 5 คน

4. การเลือกพื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษาใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกชุมชนที่มีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เจือใจในการเลือกคือ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนยังคงมีสภาพสมบูรณ์ มีบุคคลภายนอกเข้าไปเยี่ยมชมเป็นประจำ และชุมชนมีระบบการจัดการทรัพยากร โดยการอนุรักษ์ป่าในรูปแบบของป่าชุมชน ซึ่งรายละเอียดของพื้นที่ศึกษาจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของสฤงค์ จันทวานิช (2543) เป็นแบบอย่างในการวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์แล้วงคบันทึก ซึ่งวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ 3 ชนิด คือ

5.1.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมในชุมชน ความเป็นอยู่ในชุมชน เป็นต้น

5.1.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้ มาจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ เช่น ข้อมูลทั่วไปของชุมชน กิจกรรมของชุมชน แนวคิดของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

5.1.3 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant comparison) เป็นการนำข้อมูล ที่ได้ทั้งหมดมาเปรียบเทียบ และสังเคราะห์สรุปหาความสัมพันธ์ของข้อมูลชนิดต่าง ๆ

5.2 ขั้นตอนในการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูล

5.2.1 การจัดแยกประเภทข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่

5.2.2 การตีความข้อมูลและอธิบายความหมายของข้อมูลร่วมกับสมาชิกในชุมชน

5.2.3 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับสมาชิกในชุมชน

5.2.4 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลชุมชน เพื่อศึกษาโครงสร้าง รูปแบบและ เงื่อนไขในการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.2.5 การวิเคราะห์ผลจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้ง เพื่อพัฒนาให้เกิด กระบวนการเรียนรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับชุมชน

5.2.6 การวิเคราะห์ ประเมิน และสรุปผลการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อนำเสนอรูปแบบ ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์เอง และผู้วิจัยวิเคราะห์ผลร่วมกับชุมชน

6. สถานที่ทำการวิจัย

สถานที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ คือ หมู่ที่ 3 บ้านตะโหมค และหมู่ที่ 9 บ้านป่าพง ตำบล ตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดพิมพ์ที่คณะกรรมการจัดการ สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

จะเห็นได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยที่ต้องใช้เวลาและความร่วมมือจากประชากรเป้าหมายเป็นอย่างดี ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังกล่าวสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไขและความเหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ยังต้องอาศัยการวิเคราะห์ ข้อมูลอย่างชัดเจนและลึกซึ้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น